

صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و ارزش افزایی کالاهای صادراتی

معاونت نظام بهره‌برداری

دفتر صنایع غذایی کشور

مقدمه

صنایع تبدیلی - تکمیلی کشاورزی یکی از شاخه‌های مهم رشته کشاورزی به‌شمار می‌آید. توجه به امر صادرات، علاوه بر این که در استفاده اقتصادی از مازاد بر مصرف تولیدات نقش دارد، موجب ارتقای کیفی و کمی تولیدات و بسته‌بندی آنها نیز خواهد شد. از سوی دیگر، توجه به امر صنایع تبدیلی و نگهداری غذایی نقش مهمی در جلوگیری از نوسانات قیمت‌های محصولات کشاورزی در مواقع پیک و کمبود تولید برعهده دارد. در این خصوص ذکر یک روایت تاریخی می‌تواند سودمند باشد.

به فرمان پروردگار منان به حضرت یوسف (ع) چنین الهام شد که با انبارکردن و نگهداری غذا برای هفت سال از اثرات خشکسالی هفت ساله‌ای که در پیش است جلوگیری کند. این روایت در واقع هشدار برای پیروان کتابهای آسمانی و تأکیدی است برای آینده‌نگری و نگهداری مواد غذایی و به عبارت دیگر، توجه به صنایع غذایی. در این مقاله سعی شده است که صنایع تبدیلی و نگهداری محصولات کشاورزی براساس تقسیم‌بندی زیر بررسی شود.

۱. تعریف و تقسیم‌بندی صنایع تبدیلی کشاورزی

۲. وضعیت موجود صنایع تبدیلی ایران.

۳. ترسیم هدفهای توسعه تبدیلی در طول برنامه پنج ساله دوم

۴. ارزش افزوده کالا و کالاهای صادراتی فراوری شده کشاورزی
۵. بررسی مشکلات و رعایت استانداردهای بین‌المللی در وضع موجود.
۶. ارائه پیشنهادها و توصیه‌های لازم جهت رسیدن به وضع مطلوب در صنایع تبدیلی.

۱. تعریف و تقسیمبندی صنایع تبدیلی کشاورزی

صنایع تبدیلی کشاورزی به صنایعی اطلاق می‌شود که تمام محصولات زراعی و باغی، و یا بخشی از آنها، را با کاربرد روشهای فیزیکی و یا شیمیایی تغییر وضع داده باعث می‌شود که ماندگاری این محصولات بیشتر و مصرف آن راحت‌تر و عرضه آن مناسب‌تر شود، و بالاخره در مجموع ارزش اقتصادی آن بالاتر برود. به‌طور کلی به این گروه، عنوان صنایع غذایی نیز اطلاق می‌شود. اما صنایع کشاورزی باید به آن گروهی از صنایع گفته شود که ماده اولیه مصرفی آنها بکلی از انواع محصولات کشاورزی و یا فراورده‌های بخش کشاورزی باشد. با آنکه این صنایع نه در ماده اولیه و نه در محصول خود، وجه مشترکی ندارند و خط تولیدشان نیز متفاوت است اما تمام آنها در بهتر عرضه کردن و راحتتر مصرف کردن، و بالاخره، در افزایش ارزش اقتصادی محصولات کشاورزی مشترک‌اند. میتوان این صنایع را برحسب وجوه مشترکشان بصورت زیر تقسیمبندی کرد:

صنایع تبدیلی کشاورزی

صنایع تکمیلی

صنایع وابسته یا جانبی

صنایع بسته‌بندی

صنایع نگهداری

صنایع روستایی

۲. وضعیت موجود صنایع تبدیلی

در ایران صنایع تبدیلی از جمله صنایعی است که تاریخ آن به بیش از نیم قرن می‌رسد، و بصورت واحدهای کوچک و متوسط و بزرگ مشغول فعالیت‌اند، و این درحالی است که برخی از

صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی ...

آنها مانند کارخانه قند و شکر ۶۰ سال پیش در کشور احداث شده‌اند و بعضی دیگر نیز مانند واحدهای صنایع غذایی کودک سابقه چندانی ندارند و در چند سال اخیر به تدریج اقداماتی در جهت احداث این صنایع صورت گرفته است.

صنایع تبدیلی موجود و مرتبط با بخش کشاورزی را می‌توان در چند صنعت زیر خلاصه

کرد.

۱. آردسازی و ماکارونی

۲. تولید قند و شکر

۳. تولید روغن نباتی

۴. تولید آب‌میوه، کنساتره و نکتارمیوه

۵. نوشابه‌سازی

۶. تولید کمپوت و کنسرو میوه و سبزی

۷. تولید خشکبار

۸. بسته‌بندی

۹. تخمیری

۱۰. تولید چاشنی‌های خشک

۱۱. نگهداری (سردخانه‌ها و انبارهای نفتی)

باتوجه به این که این صنایع هریک پیشینه‌ای دارند می‌توان آنها را از نظر تاریخچه‌شان به

سه گروه زیر تقسیم کرد:

الف. صنایع قدیمی:

این صنایع عمدتاً در سالهای ۱۳۳۰ - ۱۳۵۰ در کشور دایر شده و ماشین‌آلات خود را بصورت کامل از کشورهای اروپایی و گاهی آمریکایی تهیه کرده‌اند. مدت زمان استهلاک اغلب این واحدها به اتمام رسیده و هلت اشتغال کنونی‌شان این است که در طی سالهای گذشته تجهیزات آنها را تعمیر و یا تعویض کرده‌اند. از این گروه میتوان به صنایع تولید قند و شکر، چای،

روغن و آرد اشاره کرد.

ب. صنایع میان عمر:

بیشترین صنایع موجود کشور، در این گروه قرار دارند و غالباً در ۲۵ سال اخیر ساخته شده‌اند و خط تولید اکثرشان ساخت خارج است. از آنجا که ساخت خطوط تولید در داخل کشور نیز ممکن بوده لذا پس از پیروزی انقلاب اسلامی آن ماشین‌آلات را در داخل کشور کپی‌سازی کرده‌اند. با آن‌که تکنولوژی این ماشین‌آلات متعلق به دو دهه اخیر است و ماشین‌آلات تا حدودی قدیمی‌اند باز وضعیتی بهتر از گروه اول دارند.

از طرفی به دلیل این که در چند سال اخیر در مورد بسته‌بندی این محصولات فعالیت بیشتری صورت گرفته است و تولیدکنندگان نیز در بالابردن کیفیت محصولات خود سعی داشته‌اند، از این گروه محصولات به بازارهای خارجی راه یافته و رکن اصلی صادرات کشور در زمینه صنایع تبدیلی محسوب می‌شوند.

ج. صنایع نوین:

این صنایع عمدتاً پس از پیروزی انقلاب اسلامی و حتی در ۵ سال اخیر تأسیس شده‌اند نظیر صنایع غذای کودک، چپس، شستشو و بسته‌بندی خرما. به دلیل استفاده از یارانه‌های دولتی بیشتر متقاضیان تأسیس واحدهای دولتی ماشین‌آلات خود را به طور کامل از خارج تهیه کرده‌اند به همین دلیل تکنولوژی خط تولید آنان پیشرفته است.

۳. اهداف توسعه صنایع تبدیلی در طول برنامه پنجساله دوم

الف - بهبود کلی وضعیت اقتصادی صنایع موجود و گسترش کیفی و کمی آنها در جهت افزایش ارزش افزوده تولیدات این صنایع و محصولات کشاورزی

چنین به نظر می‌رسد که فراهم آوردن امکاناتی که بتواند برای تولید محصولات کشاورزی یک برنامه میانمدت ثابت ایجاد کند کمک مؤثری در رشد و شکوفایی کشاورزی خواهد بود. در این زمینه می‌توان از اقدام دولت برای خرید تضمینی تعدادی از محصولات استراتژیک نام برد.

صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی ...

گسترش کیفی و کمی صنایع تبدیلی موجود و ایجاد صنایع تبدیلی جدید در کنار محل تولید محصولات کشاورزی بخصوص اگر به دست خود تولیدکنندگان و به صورت تعاونی ایجاد شوند، تضمین مؤثری در استمرار تولیدات و سعی در جهت افزایش مقدار تولید خواهد بود. ایجاد این صنایع می‌تواند مدت زمان بیکاری کشاورزان را نیز کاهش دهد. چنانکه به‌طور متوسط ارزش محصولات کشاورزی و درآمد کشاورزانی که در منطقه آنها صنایع تبدیلی کشاورزی ایجاد شده است به مراتب بهتر از کشاورزان مناطقی است که این صنایع را ندارند و یا از گسترش مناسبی برخوردار نبوده است.

ب. کاهش ضایعات (از مرحله برداشت تا مصرف مستقیم و یا تولید فرآورده صنعتی)

بهره‌گیری از محصولات جانبی و ضایعات غذایی (در صورت موجود بودن) بصورت تبدیل آنها به محصولات باارزش اقتصادی بالاتر.

ج. صادرات فرآورده‌های صنعتی کشاورزی بمنظور تقویت صادرات غیرنفتی و کسب درآمدهای ارزی:

تنوع اقلیمی ایران سبب شده که فرآورده‌های گوناگون محصولات کشاورزی تولید شود و در اکثر فصول به بازار مصرف عرضه گردد. با توجه به میزان تولیدات کشاورزی در سال گذشته، که در حدود ۶۰ میلیون تن برآورده شده، و مازاد بر مصرف بودن بعضی از اقلام کشاورزی توجه خاص به صنایع تبدیلی و گسترش آن برای صادرات و ارزآوری ضروری است. دلایل اصلی ضرورت این توجه از این قرار است:

(۱) با توجه به تسلط کشورهای غربی بر تعدادی از کشورهای تولیدکننده نفت و ایجاد کارخانه‌های پتروشیمی در کشورهای همجوار و کارکردن روی انرژی‌های غیرفسیلی، روی هم رفته نمی‌توان آینده مطمئنی برای صادرات نفت و فرآورده‌های آن پیشبینی کرد. از سوی دیگر، کشورهای عربی خاورمیانه فقط نفت دارند و زمینه مناسبی برای تولید محصولات کشاورزی در اختیار ندارند در صورتی که صادرات محصولات کشاورزی و فرآورده‌های آنها برای ما به راحتی امکان‌پذیر است و در شرایط کنونی ارزش افزوده آن کمتر از نفت نیست و زمینه مناسبی برای سرمایه‌گذاری مطمئن است. لذا تلاش برای صادرات محصولات کشاورزی می‌تواند کاملاً

مؤثر باشد.

۲) پیشبینی افزایش جمعیت و مشکلات پیشبینی شدنی ناشی از این افزایش خاصه در زمینه کمبود غذا سبب می‌شود که تولید و صادرات محصولات کشاورزی از مزیت نسبی بالایی برخوردار گردد. اکنون جمعیت ایران در مرز ۶۰ میلیون نفر است. و پیشبینی می‌شود که تا سال ۲۰۲۵ به بیش از ۱۲۰ میلیون نفر برسد. لذا برای جبران کمبود مواد غذایی باید تلاشی در جهت کاهش ضایعات و استفاده بهینه از محصولات تولیدی صورت گیرد. توسعه و ایجاد صنایع جدید تبدیلی و تکمیلی در کشور در عین حال فشارهای سیاسی ناشی از وابستگی به غذا را نیز کم خواهد نمود.

تجربه نشان داده است که کشورهایی که حتی از نظر تکنولوژی صنایع مختلف نیاز به خارج نداشته‌اند (نظیر شوروی سابق) به علت جمعیت زیاد و نیاز به مواد غذایی تا حدود زیادی تابع کشورهای تولیدکننده غذا (خصوصاً آمریکا) شده‌اند و این وابستگی اثرات صمیقتری برای کشورهای نیازمند به دنبال خواهد داشت و می‌تواند بعنوان یک اهرم فشار جهت کشورهای محتاج مطرح شود.

د. ایجاد اشتغال در جامعه

گسترش صنایع تبدیلی می‌تواند زنجیره‌ای از پیشه‌ها و صنایع جانبی ایجاد کند و سهم درخور توجهی در ایجاد اشتغال در سطح کشور و کاهش بیکاری داشته باشد. تعداد زیادی از کشاورزان می‌توانند پس از برداشت محصولات، یعنی در فصول بیکاری، در واحدهای صنایع تبدیلی که در مناطق مختلف ایجاد می‌شود مشغول به کار شوند و از راهی شدن آنها به شهرها و ایجاد شغل‌های کاذب جلوگیری شود. بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد که تعداد بسیار کمی از صنایع با ظرفیت بالفعل بالاتری کار می‌کنند؛ و بعضی در حدود ظرفیت خود و بیشتر با ظرفیتی کمتر از ظرفیت بالقوه خود، و حتی گاهی با ظرفیت ۲۰٪ ظرفیت اسمی خود کار می‌کنند. لذا با توجه به صنایع تبدیلی موجود توسعه و تکمیل آنها و بهره‌گیری از امکانات بالقوه کشور و به فعل درآوردن آنها ضرورت دارد.

۵. توسعه غذاهای نیمه آماده و آماده جهت صرفه جویی در وقت نیروی انسانی

از یک سو با افزایش جمعیت تهیه غذای مناسب مشکلتر می شود و از سوی دیگر برای توسعه و ترقی کشور لازم است که تمام اعضای خانواده فعالیت کنند. پس باید به تغییر الگوی مصرف غذا توجه کرد.

نیاز به چندین ساعت وقت برای تهیه غذاهای سنتی، لزوم استفاده از غذاهای نیمه آماده و یا آماده را باعث می شود. از سوی دیگر، تازه خوری هر محصول کشاورزی فقط در محدوده زمانی که تولید آن در حداکثر است نسبت به سایر فصول ارزاتر است و در فصلهای غیرتولید بیشتر مردم به دلیل مسائل اقتصادی به سمت مصرف حالات غیرتازه خوری نظیر کنسرو و خشکبار خواهند رفت و بنابراین این باید پیش بینی صنایع تبدیلی متناسب با وضع آینده را در نظر داشت.

۴. ارزش افزوده کالاهای صادراتی فراوری شده کشاورزی

بخش کشاورزی نه تنها از دیدگاه تأمین مواد غذایی و یا تأمین مواد اولیه مورد نیاز برخی از صنایع و یا تأمین درآمد بیش از نیمی از جمعیت کشور و یا اشتغال آنان بلکه از دیدگاه تجاری و اقتصادی کشور باید به عنوان زیربنای توسعه، و یا بعبارت دیگر، به عنوان محور اقتصادی رویه رشد بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. با توجه به تسریع اجتناب ناپذیر بین المللی شدن تجارت و در حلقه این زنجیر قرار گرفتن اغلب کشورهای در حال توسعه، از جمله کشور ما، باید به صنایع تبدیلی بهای بیشتری داده شود. خصوصاً آن که سیاستهای جدید کنونی اتکا به صادرات نفت را به عنوان تنها کالای با ارزش کشور نفی می کند. با در نظر گرفتن این مسئله می توان گفت صادرات غیرنفتی به معنای عام و صادرات محصولات کشاورزی به مفهوم خاص زمانی می تواند گویای رشد و توسعه باشد که در میان محصولات مختلف اولویت به کالاهایی داده شود که:

- تولید آنها دارای حداقل ارزیابی باشد.
- از ارزش افزوده بالاتری برخوردار باشد.
- دامنه اشتغال زایی آن گسترده تر باشد.
- در تخریب عوامل زیستمحیطی تأثیر سوء نداشته، بلکه عامل مثبتی در جهت احیا و حفظ آن تلقی شود.

با توجه به موارد فوق باید اذهان کرد که در کشور ما بخش کشاورزی با حداقل ارزیابی، توانایی بالقوه و بالفعل صنایع تبدیلی و ارزش افزوده ناشی از استحصال آن، وجود مزیت نسبی در تولید و تقاضا، وجود منابع عظیم و امکانات خدادادی فراوان، نیروی انسانی نسبتاً ارزان، دسترسی به آبهای آزاد، نزدیک بودن به بازارهای مناسب پرمصرف منطقه مهم از کشورهای حوزه خلیج فارس و کشورهای آسیای مرکزی و میانه و تشابه فرهنگ مصرف، حفاظت و احیای محیط زیست و دهها عامل دیگر تنها بخشی است که توان تولید با کیفیت مطلوبتر و کمیت بیشتر را دارد مشروط بر آنکه زمینه‌های اصلی و زیربنایی «تولید برای تجارت» در این بخش فراهم شود. براساس بررسی ارزش محصولات صادراتی بصورت تازه و فراوری شده (طبق جدولهای ۱ و ۲) بیانگر تفاوت نسبتاً زیاد ارزش صادراتی محصولات این اقلام (تازه و فراوری شده) است و این خود نمایانگر تأثیر مثبت صنایع تبدیلی در بالابردن ارزش افزوده محصولات کشاورزی است. در صورتی که به کیفیت مواد نوآوری شده و نحوه عرضه آن بخصوص در مورد بسته‌بندی و بازاریابی توجه بیشتری شود این محصولات می‌توانند جزو با ارزشترین اقلام صادرات غیرنفتی به‌شمار آیند.

به‌طور کلی صنایع تبدیلی در مقایسه با سایر صنایع از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و حداقل ۱۰۰ تا ۱۳۰ درصد ارزش افزوده بیش‌تری را نصیب صاحبان خود می‌کند، و این در مورد محصولاتی مانند مرکبات، انگور، گوجه‌فرنگی و سیب و گلابی و مواد فراوری شده به مراتب بیش از این مقدار است (نگاه کنید به جدول ۲) ناگفته نماند که این خود می‌تواند انگیزه ترفیب و جذب سرمایه‌گذاران و علاقمندان به این بخش از فعالیتهای تبدیلی کشاورزی باشد.

جدول شماره ۱. مقایسه ارزش محصولات صادر شده بصورت تازه و فراوری در دهه

۱۳۶۴ - ۱۳۷۳

جدول ۱. مقایسه ارزش محصولات صادر شده بصورت تازه و فراوری شده در دهه ۱۳۶۴ - ۱۳۷۳

ریال / تن

سال	ارزش محصولات صادر شده بصورت تازه					ارزش محصولات صادر شده بصورت فرآیند شده				
	موتکات	انگور	گوجه‌فرنگی	سبب و گلانی	انجیر	آب پرتقال	کنسرس	رب گوجه‌فرنگی	برگ‌سبب و گلانی	انجیر خشک شده
۱۳۶۴	۲۱۲۲/۵	۲۹۵۹۱/۶	۵۸۰۸۳	۶۶۱۹۷	۲۰۳۸۸/۵	-	۷۱۷۳۷/۸	-	-	-
۱۳۶۵	۲۸۱۵۹	۶۳۳۱	۲۵۲۳۲	۲۶۲۵۲/۷	۷۹۰۰۸/۲	۲۰۸۱۲/۳	۲۲۳۵۵/۵	-	-	-
۱۳۶۶	۲۱۶۷۳/۲	۲۵۵۵۵/۲	۱۲۶۳۳/۵	۱۲۳۳/۹	۷۶۶۹۸/۲	۲۰۸۲۰/۶	۳۳۶۰۸/۳	۳۳۹۸۱/۲	۸۷۸۹۱/۳	۷۵۷۹۵/۴
۱۳۶۷	۲۵۵۱۷/۷	۱۷۱۳۰/۹	۸۳۶۸/۸	۳۲۵۰	۱۸۹۲۸/۹	۶۲۹۳۲/۲	۳۷۶۵۵/۳	۴۳۳۵	۱۴۸۰۰	۸۰۷۱۴/۸
۱۳۶۸	۱۶۰۰۳/۵	۸۳۰۵/۲	۷۳۳۷/۸	۷۱۵۹/۷	۵۵۱۶۶	۲۹۰۵۳/۴	۵۰۷۸۶/۳	۲۱۳۰۱/۳	۷۳۰۰	۵۵۱۳۳/۵
۱۳۶۹	۱۲۳۳۱	۷۳۱۱	۷۳۷۲/۵	۷۲۱۱/۴	-	۵۸۶۶/۷	۴۹۱۱۳/۷	۲۹۵۲۵/۶	-	-
۱۳۷۰	۱۲۰۵۴	۹۲۳۰	۷۱۲۵۹/۵	۷۳۹۳	-	۹۸۲۵۵	۴۶۹۴۳/۶	۲۱۱۵۰/۱۳	۱۱۰۷۲۶	۵۳۳/۳
۱۳۷۱	۱۲۷۱	۴۵۵۵	۷۸۵۲/۶	۶۶۶۰۰	۱۳۳۸۷	۶۲۹۶۰	۳۷۸۸۲/۴	۲۵۲۷۷/۶	-	۵۸۰۴۶
۱۳۷۲	۱۳۷۲	۸۰۹۲	۱۶۲۶۱	۷۴۸۷	۲۱۱۲۵	۷۴۵۱۶	۳۶۹۷۰	۲۰۲۱۳	۱۶۲۴۲۰	۵۷۵۰
۱۳۷۳	۲۳۵۳۳/۵	۱۷۴۹۹۷	۱۸۰۴۱۱	۱۷۵۱۵۳	۲۵۴۳۰۱	۱۸۱۱۲۹۰	۱۱۵۲۶۲	۴۳۸۰۳۳	۸۷۵۰۰۰	۱۳۹۸۷/۳

منبع: آمار رسمی گوشت ایران

(جدول شماره ۲)

درصد نسبت ارزش محصول فرایند شده به ارزش محصول تازه صادراتی	ارزش محصول صادر شده به صورت فراوری شده		ارزش محصول صادر شده به صورت تازه	
	ارزش متوسط ده سال	نوع فراورده	ارزش متوسط ده سال	نوع محصول
٪۳۱۰	۱۶۱۲۳۲/۷۴	آب پرتقال	۵۱۳۱۸/۴۹۲	مرکبات
٪۱۵۰	۱۵۹۷۷۶/۸	کشمش	۳۲۶۳۸/۷۲۶	انگور
٪۲۶۰	۱۲۳۲۱۶/۶	رب گوجه‌فرنگی	۲۷۱۲۵	گوجه‌فرنگی
٪۳۵۰	۱۲۶۰۲۳/۷	برگه سیب و گلابی	۳۵۹۷۵/۷۶	سیب و گلابی
٪۲۵۰	۱۷۲۶۴۴/۶	انجیر خشک	۶۷۲۱۵/۵۳	انجیر
٪۲۶۴				متوسط

منبع: محاسبه براساس جدول شماره یک همین متن

توجه: دوره ده ساله ۷۳-۱۳۶۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۵. بررسی مشکلات تولیدات صنایع تبدیلی و رعایت استانداردهای بین‌المللی در صادرات

به‌دلیلی که پس از این گفته خواهد شد، غالب محصولات تولید شده واحدهای صنایع تبدیلی کنونی مصرف داخلی دارند و از نظر صادرات پیشرفت چندانی نکرده‌اند. از عوامل بازدارنده این امر می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

(۱) نامناسب بودن کیفیت محصولات تولید شده.

(۲) نامناسب بودن بسته‌بندی.

۳) عدم تطابق برخی از استانداردهای ملی با استانداردهای کشورهای خریدار

۴) بی‌اطلاهی از سلیقه مصرف‌کنندگان در کشورهای مختلف

۵) بی‌ثباتی قوانین بازرگانی و بانکی

الف - نامناسب بودن کیفیت محصولات تولید شده

از عمده عواملی که هر مصرف‌کننده‌ای را به مصرف نوع خاصی از کالا و بالاخص مواد غذایی ترغیب می‌کند کیفیت آن محصول است از جمله رنگ، عطر و طعم. ولی متأسفانه به‌رغم کیفیت مطلوب مواد خام اولیه مورد استفاده در صنایع تبدیلی کشور، این مواد پس از فراوری بدلالی که قبلاً گفته شد ویژگیهای مناسب اولیه خود را از دست می‌دهند و همین امر موجب می‌شود که در رقابت با تولیدات سایر کشورها در بازارهای بین‌المللی با شکست مواجه شوند.

ب - بسته‌بندی مرغوب:

سالهاست که نقش بسته‌بندی به عنوان یکی از ابزارهای مهم بازاریابی بر همگان آشکار شده است و شرکتهای مختلف و همچنین دولتها، برای افزایش توان رقابت خود در بازارهای بین‌المللی به آن بسیار توجه کرده‌اند.

استفاده از رنگهای مناسب، شکل دادن به بسته‌بندی، درج مشخصات و چاپ تصاویر مناسب روی بسته‌کارهایی است که در کشورهای غربی روی اکثر تولیدات غذایی انجام می‌شود. مسئله دیگر تولید زیاد و متنوع محصولات بسته‌بندی شده در این کشورهاست که قیمت را ارزاتر کرده در نتیجه رقابت با محصولات بسته‌بندی شده در کشورهای غرب را کمی مشکل می‌کند.

متأسفانه ایران یکی از کشورهایی است که بدلیل نداشتن تکنولوژی مناسب بسته‌بندی اکثر محصولات خام کشاورزی و حتی مقداری از محصولات صنایع تبدیلی را به شکل فله در بازار عرضه می‌کند و حتی برخی از کشورها محصولات کشاورزی ما را خریده پس از بسته‌بندی مطلوب باارزش افزوده بیشتری به دست مصرف‌کننده می‌رسانند. از جمله عواملی که باعث بروز مشکلات بسته‌بندی و عرضه محصولات بسته‌بندی در داخل کشور می‌گردد عبارت است از:

(۱) عادت به فرهنگ خرید به صورت فله.

- ۲) گراتر شدن قیمت محصولات بسته‌بندی شده در مقایسه با عرضه فله آن‌ها
 - ۳) بی‌اطلاعی از کیفیت محصولات بسته‌بندی شده در کشور.
 - ۴) تولید نکردن مواد اولیه بسته‌بندی در داخل کشور، و در اکثر موارد وارداتی بودن آنها.
 - ۵) کمبود ضوابط بسته‌بندی و نبودن قوانین لازم برای مقابله با تقلب در بسته‌بندی.
- از مشکلاتی که در عرضه و صادرات فرآورده‌های تبدیلی، از نظر بسته‌بندی، وجود دارد می‌توان به نکات ذیل اشاره کرد:

- ۱) ناآشنائی با کیفیت صادرات فرآورده‌های بسته‌بندی شده در خارج از کشور و نبودن قوانین لازم برای جلوگیری از تقلب در بسته‌بندی
- ۲) تمایل مشتریان خارجی به خرید محصولات به صورت فله بجای شکل بسته‌بندی شده به علت مسائل اقتصادی.
- ۳) مشکل بودن رقابت محصولات بسته‌بندی شده ما با بسته‌بندی محصولات مشابه از سوی کشورهای غربی

علاوه بر آنکه گفته شد، ما علاوه بر ضعف کیفی در بسته‌بندی از نظر کمی نیز با کمبود مواجه‌ایم، زیرا بر طبق آماري که در اواخر سال ۱۳۷۰ مبتنی بر تولیدات مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و نیازهای بسته‌بندی در رابطه با آن از سوی سازمانها ذیربط اعلام گردید تولیدات مواد غذایی کشور متجاوز از ۷/۲ میلیون تن برآورده شده درحالی که برای بسته‌بندی مواد غذایی در آن سال به ۱۴۳۳۰ هزار تن لوازم و مواد جانبی بسته‌بندی، مانند ظروف پلاستیکی، فیلمهای پلی مری - ظروف فلزی، شیشه‌ای، پاکتهای مقوایی، نوارهای کاغذی، چسب کاغذ و نظایر آن، نیاز بود، در صورتی که حداکثر لوازم تولیدی بسته‌بندی ۶۷ هزار تن در داخل کشور برآورد شد.

۵.۱. استانداردهای ملی و استانداردهای بین‌المللی

وضعیت استاندارد عرضه محصولات غذایی در کشورهای پیشرفته صنعتی مرتب تغییر می‌کند و هرچند وقت یک‌بار با توجه به تجربه‌ای که کسب می‌شود در موارد مختلفی شرایط

۱- منتج از مقاله اهمیت بسته‌بندی در جهان و نقش استاندارد در توسعه فرآیند آن در کشور، مستخرج از مجموعه مقالات هشتمین کنگره ملی صنایع غذایی.

جدید استاندارد جایگزین مقررات قبلی می شود. لذا به تدریج مصرف بعضی عناصر شیمیایی ممنوع و مواد دیگری برای مصرف توصیه می گردد. بنابراین لازم است ابتدا بطور کامل با مقررات استاندارد خرید محصولات غذایی کشورهای مختلف آشنا شد و با توجه به این که بعضی از کشورها در این زمینه صاحب تجربه اند برای بهتر کردن کیفیت عرضه این محصولات باید قوانین محکمتری تدوین کرد که نتیجه حداقل آن بهتر شدن وضعیت بسته بندی در داخل کشور است.

۶. پیشنهادهای لازم برای رسیدن به وضع مطلوب در صنایع تبدیلی

به طور خلاصه می توان وضع مطلوب صنایع تبدیلی کشور را در بدست آوردن امکانات و شرایط زیر دانست:

- ۱) صنایع تبدیلی در هر استان باید با اولویت تولید مازاد محصولات کشاورزی ایجاد شود.
- ۲) کشور از نظر میزان نیاز به محصولات اولیه خودکفا شده باشد.
- ۳) استفاده از بسته بندی مناسب برای محصولات تبدیلی و جایگزین کردن فرهنگ خرید محصولات بسته بندی شده به جای خرید محصولات به شکل فله.
- ۴) تدوین قوانین قاطع و لازم الاجرا برای رعایت بهداشت در محصولات تبدیلی و درج مشخصات صحیح و واقعی محتویات بسته در روی آن ها.
- ۵) کاهش ضایعات تا حداقل ممکن و استفاده از مواد ضایع شده
- ۶) ایجاد مراکز تحقیقاتی مجهز در کشور برای بررسی مسائل پس از برداشت و فرآوری و تبدیل محصولات خام کشاورزی.
- ۷) در زمینه نیاز کشورهای همجوار خاورمیانه و جهان به مواد خام و فرآوری شده کشاورزی به اصول بازاریابی توجه کافی شود و اطلاعات روز در اختیار صادرکنندگان قرار گیرد.
- ۸) خط تولید صنایعی که در اولویت قرار دارند مانند صنایع قند، آرد، روغن، شیر و چای مورد بازنگری قرار گرفته و فهرست ماشین آلات مورد نیاز آنها از نظر نوع، ظرفیت و جنس و اندازه مشخص شود.
- ۹) تأمین مواد اولیه و حمایت واحدهای ساخت ماشین آلات فرآوری بسته بندی
- ۱۰) رعایت استانداردهای ملی و بین المللی

منابع

۱. آمار صادرات محصولات عمده کشاورزی به نقل از آمار رسمی گمرک ایران.
۲. کتاب مجموعه مقالات هشتمین کنگره ملی صنایع غذایی.

شهرت‌شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی